

בפרק ב נקרא על עלייתו המופלאה של אליהו בסערה השמימה, אירוע שאין לו אח ורע במקרא ומינויו של אלישע כיוורשו. אלישע ידע בנבואה כי מתקרבת שעת פרידתו מאליהו (פס' ג). אליהו איננו עוד בודד לנפשו. מופיע כברק ונעלם, אלא הוא יושב יחד עם אלישע בגלגל. אין זו הגלגל שהייתה מזרחית ליריחו הנזכרת ביהושע ד יט, כי ממנה עולים לבית אל ולא יורדים ממנה לבית אל. משערים כי זה המקום הנקרא כיום ג'לג'ליה, דרומית מערבית לשילה צפונית לירושלים. שם ישבו גם בני הנביאים.

אליהו מבקש להתבודד ופונה אל אלישע במשאלה. מה הייתה משאלתו?
"ויאמר אליהו אל אלישע : שב נא פה, כי ה' שלחני עד בית אל" (פס' ב). אליהו ביקש מאלישע שיישאר בגלגל, כי עליו ללכת בשליחות ה' עד בית אל, עיר צפונית מערבית לירושלים. רש"י כתב : חפץ היה לדחותו מחמת ענווה שלא יראה בהילקחו. אליהו כנראה לא רצה שעין איש תראה את הפלא הגדול. לפי פירוש אחר אליהו ביקש לנסות את אלישע, אם ידבק בו עד הרגע האחרון.

אלישע מרגיש שאליהו עומד להילקח ממנו. הוא לא רוצה להיפרד ממנו. אלישע נשבע בשני לשונות נבואה שלא ירפה מאליהו. "חי ה' וחי נפשך אם אעזובך". נוסח של שבועה (מופיעה בספר ש"א כ ג ; כה כו ובפרקנו שלוש פעמים פס' ב, ד, ובפרק ד פס' ל). נשבע בנפשו של אליהו להראות כי גדולה נפשו בעיניו (דעת מקרא).

מפסוק ג משתמע שאליהו ואלישע נמנעו מלהיכנס לבית אל "ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע". ובפסוק ב' כתוב : "ה' שלחני עד בית אל" עד ולא עד בכלל. אפשר שנצטווה שלא להיכנס לעיר לאחר שהעמיד בה ירבעם את העגל ובנה שם "מקדש מלך", וזאת מאותה סיבה שנצטווה הנביא (לפי חז"ל היה זה עידו) שלא לאכול בבית אל לחם ולשתות שם מים (מ"א פרק יג). ייתכן שאליהו דיבר על "בית אל" כדי לרמוז על דברי יעקב: "מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים" (בר' כח יז) גם לבני הנביאים תלמידי אליהו ואלישע הייתה הרגשה נבואית. הם הרגישו שאדוניו של אלישע עומד להילקח ממנו.

מה אמרו לאלישע?

"הידעת כי היום ה' לקח את אדניך מעל ראשך?" (פס' ג). תשובתו של אלישע : "גם אני ידעתי החשו". אולי אלישע לא רצה שאליהו ידע שבני הנביאים הרגישו בכך.

בני הנביאים היו צעירים שהתרכזו סביב הנביאים הגדולים והתחנכו להיות נביאים. לחבורת בני נביאים אלה יש דמיון ל"חבל נביאים" (ש"א י ה) ו"להקת נביאים" (ש"א יט כ).

מפרקנו אנו לומדים שלאחר מעמד הר הכרמל יצאו בני הנביאים ממחבואם, ושוב נפתחו בתי המדרש לנביאים שנסגרו בימי הגזרות של איזבל. בתקופת אליהו אנו שומעים פעמים אחדות על "נביאי ה'" תלמידי אליהו, או המושפעים ממנו שנלחמו יחד עמו נגד התרבות הצידונית שהנהיג אחאב בישראל. אין מידע על חייהם, אבל בתקופת אלישע תופסים "בני הנביאים" מקום חשוב. אנו למדים שהם חיו בחבורות או להקות ("וירא את להקת הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם" ש"א יט כ) ובראש כל אחד עומד מורה ומחנך ואלישע היה הראש לכל בני הנביאים. בפרקנו עמד אליהו ואלישע תלמידו בראש כל בני הנביאים.

אליהו אמר לאלישע: "שב נא פה כי ה' שלחני יריחו" ושוב עונה אלישע: "חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". שלוש פעמים מבקש אליהו מאלישע להתבודד "כי ה' שלחני עד בית אל... ה' שלחני יריחו... ה' שלחני הירדנה" (פס' ב ד ו). אלישע מסרב להיפרד מאליהו אף לשעה קלה וחוזר ונשבע שלש פעמים: "חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". הצד השווה לכל המקומות האלה ולגלגל נקודת המוצא של סיורו האחרון של אליהו בלוויית אלישע, שנעשו בהם נסים גלויים לישראל ובמקצתם זכו לגילוי שכינה. לבסוף ניצחה מסירותו ואמונתו של אלישע למורהו הגדול, ואליהו הרשה לאלישע ללוותו ולהיות עמו עד הרגע האחרון ולראות את אשר לא יראה לעין אדם. ושניהם הלכו יחד לכיוון הירדן.

חמישים איש מחבורת בני הנביאים ניסתה ללוות את אליהו ואלישע בדרכם לעבר הירדן. הם עמדו "מנגד מרחוק" - שתי מילים לחיזוק הכוונה במרחק גדול, ורק אליהו ואלישע העתיד להיות נביא תחתיו עמדו על הירדן.

האדרת של אליהו לא הייתה רק סימן חיצוני. איש האלוקים אצל מכוחו על אדרתו. "ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את המים, ויחצו הנה והנה, ויעברו שניהם בחרבה" (פס' ח). "ויגלם" אין פועל זה בא במקום אחר במקרא. נוהגים לבאר לפי העניין. אליהו קיפל את האדרת כדי להכות בה את המים. המים נבקעו ושניהם אליהו ואלישע עברו ביבשה. האדרת סגרה מעגל בין פגישתו הראשונה של אליהו עם אלישע לפגישתו האחרונה. בפגישה הראשונה השליך אליהו את אדרתו על אלישע לסימן שילך אחריו וישרתהו. ע"י השלכתה עליו נעשה אלישע לתלמיד מובהק של אליהו הקשור בו במיוחד עד יום עלייתו של אליהו השמימה (מ"א יט יט), וכשהרים אלישע את האדרת שנפלה מאליהו בעלייתו השמימה וצרף לה תפילה נרגשת "איה ה' אלקי אליהו" עשה אלישע בעזרתה

נפלאות כרבו (פס' יד). אלישע נעשה ליורשו הרוחני של אליהו וזכה לדרגה נבואית גבוהה.

מה שאל אליהו את אלישע בעברם את הירדן?
"מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך?" (פס' ט).

מה ביקש אלישע?

"ויאמר אלישע : ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". כבכור הנוטל פי שניים מירושת אביו (דב' כא יז), אהיה גם אני הבכור בין בניך הרוחניים. רוח הנבואה אשר בי תהיה כפולה מרוח הקדושה ששורה עליך, והכוונה שיעלה במעלת קדושתו על שאר בני הנביאים, כדי שיוכל למלא את מקומו של אליהו. חז"ל דרשו שביקש כפליים ממה שהיה באליהו, ועוד דרשו שאכן זכה אלישע לעשות מעשי נסים פי שניים ממספר הנסים שעשה אליהו.

מה ענה לו אליהו?

אליהו אמר לאלישע: שאלת דבר שקשה לי לעשותו, כי אין דבר זה תלוי בי אלא ברצון ה', אם תזכה לראותני בשעה שאעלה השמימה יהיה זה אות כי נענה ה' לבקשתך וכי ראוי אתה להשראת רוח הנבואה במידה שבקשת. רכב האש וסוסי האש כיצורים רוחניים לא ייראו לבני תמותה, אלא ל"גלויי עיניים" בחסד עליון. גם חמישים הנביאים שעמדו על שפת הירדן לא ראו את עליית אליהו.

אלישע ואליהו הולכים ומדברים "והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם, ויעל אליהו בסערה השמים" (פס' יא). רכב אש וסוסי אש הפרידו בין אליהו ובין אלישע. אליהו נלקח לרכב, וסערה העלתה השמימה את הרכב ואת אליהו עליו. למרות שהרכב וסוסי האש הפרידו ביניהם, רק אלישע ראה במראה הנבואה כיצד עלה אליהו בסערה השמימה.

רוח סערה נשאה את אליהו, ואלישע הנדהם למראה החזון המופלא צעק : "אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו" (פס' יב). אלישע צעק מתוך צער וכאב. "אבי אבי" תואר של אהבה וכבוד בהוראת "מורי ורבי", ואולי נקרא הנביא אב כשם שתלמידיו נקראו בנים (בני הנביאים). "רכב ישראל ופרשיו" גם מילים אלה באות כתואר לאליהו עוזו ומגנו של ישראל כרכב ופרשים במלחמה. מרוב צער ולאות אבל שנסתלק מורהו הגדול קרע אלישע את בגדיו לשני קרעים.

עם סגירת מעגל חייו של אליהו נפתח מעגל חייו של אלישע. עתה יוכל אלישע לבחון אם נחה עליו רוח אליהו.

מה עשה אלישע?

הוא הרים את אדרת אליהו שנפלה מעליו. כנראה שהפילה אליהו לאות שיירש אלישע את רוח הנבואה של רבו, שכן האדרת סימלה את הנביא (זכ' יג ד). עכשיו ייווכח אלישע אם אלוקי ישראל יעשה גם לו נפלאות כמו שעשה לאליהו, ובהכותו את המים הם נחצו ונשנה הנס שנעשה לאליהו ויעבור אלישע את הירדן בחרבה. בפסוק יד כתוב פעמיים: "ויכה את המים". אלישע הכה פעמיים את המים. בפעם הראשונה לא נחצו המים, אך כאשר קרא: "איה ה' אלקי אליהו" והכה שנית נחצו המים לפניו.

בני הנביאים שהלכו אחרי אליהו ואלישע וראו את שניהם עוברים את הירדן בחרבה, ראו שמי הירדן נחצים במכה שהכה אלישע באדרת והוא עובר את הירדן בחרבה קבלו את סמכותו ואמרו זה לזה: "נחה רוח אליהו על אלישע, ויבאו לקראתו וישתחוו לו ארצה" (פס' טו). הנס שנעשה לאלישע הדומה ממש לנס שנעשה לאליהו מוכיח כי נחה עליו רוח הנבואה של אליהו. הם באו לקראתו והשתחוו לו ארצה. קיבלוהו כרכם במקום אליהו, מכיוון שקיבלו את סמכותו עליהם אמרו לו: "הנה נא יש את עבדך" (פס' טז) זה גם לשון נימוסין בדיבור כלפי אדם גדול.

בני הנביאים האמינו כי אליהו מת. הם חשבו שרוחו שבה לאלוקים וגופו הושלך ונפל באחד המקומות.

מה הציעו?

בני הנביאים רצו לחפש את גופתו של אליהו ולקברה בכבוד. הם אמרו לאלישע: נמצאים עמנו חמישים איש חזקים ובריאים שיש בכוחם ללכת למרחקים בזמן קצר. "ילכו נא ויבקשו את אדניך, פן נשאו רוח ה' וישלכהו באחד ההרים או באחת הגאות. ויאמר: לא תשלחו" (פס' טז). מגודל הענווה לא אמר להם מה שראה (מצודת דוד). בני הנביאים המשיכו להפציר באלישע זמן ארוך עד שהתבייש אלישע לסרב להם. רש"י אמר: "שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני רבו, לפי שנטל גדולתו אינו רוצה שישוב". לבסוף הסכים שילכו לחפש את גופת אליהו. כמובן שלא מצאו דבר כפי שאמר להם אלישע מראש. "ויבקשו שלשה ימים ולא מצאוהו" (פס' יז).

אלישע התעכב לזמן מה ביריחו עד ששבו בני הנביאים מחיפושיהם אחר אליהו. גם עתה לא סיפר להם אלישע את דבר הסתלקותו של אליהו.

עתה נלמד על הנס הראשון שיעשה אלישע לתקנת היישוב.

על מה התאווננו תושבי העיר יריחו בפני אלישע?

תושבי העיר יריחו אמרו לאלישע: "הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה" (פס' יט). טוב לשבת בעיר הזאת הודות לאווירה הטוב. העיר נמצאת בבקעה פורייה העשירה בצמחים נותני ריח טוב ובעצי תמרים רבים, לכן נקראה גם עיר התמרים (דב' לד ג). אך מימיה רעים ואינם ראויים לשתייה ולכן רבים מתים, וההורים נעשים שכולים מחמת המים הרעים. הארץ משכלת את בניה, כלומר: את תושביה שביקשו מאלישע לרפא את המים הרעים.

כיצד ריפא אלישע את המעיין?

ע"י הוספת מלח, ועל זה כתב רש"י "הלא מלח דבר המקלקל את המים הוא, אלא נס בתוך נס", אלישע השליך מלח למים ומשה במי מרה השליך עץ למים (שמ' טו כג-כו).

אלישע הביא ברכה למקום שיהושע קילל את בוניו (יהו' ו כו; מ"א טז לד) ומנע מהם שכול ומוות, כנראה בגלל שאירחו בקרבם חבורה גדולה של בני נביאים (פס' ה; פס' טו-טז). עד היום נקרא המעיין שלמרגלות תל יריחו בשם "מעין אלישע". על כך מספר יוסף בן מתתיהו בספר "מלחמות היהודים": "סמוך ליריחו נובע מעיין שהיה בתחילה משחית את האדמה, עד שבא אלישע הנביא והפכו למעיין נחמד ומפרה העובר לאורך שפלה ומשקה גנים ופרדסים נהדרים המלאים אילנות. יש כאן כמה וכמה מיני דקלי תמרים שהמעין משקה אותם ופירותיהם שונים זה מזה בטעמים ובטיבם. מי שיקרא למקום זה מקום אלקים בוודאי לא יטעה".

כשם שסמכו הכתובים את מעשה הנס של ריפוי מי יריחו הרעים למעשה חציית הירדן, כן יש סמיכות בתורה למעשה הנס של המתקת מי מרה לנס קריעת ים סוף.

כשיצא אלישע מיריחו בדרך העולה מיריחו לבית אל, יצאו מן העיר יריחו נערים קטנים הם לעגו לו, צחקו וקראו: "עלה קרח, עלה קרח", בניגוד לרבו אליהו שהיה בעל שער אלישע היה קרח, והקרחת הייתה נחשבת למום. הקרח היה בזוי באותה תקופה, כי היה חשוד שלקה בצרעת. הקרח היה פסול לכהונה (בכורות פרק ז משנה ב).

ויפן אחריו ויראה שהם ממשיכים לרוץ אחריו ולקרוא לו בשמות גנאי ובוז, "ויקללם בשם ה'", ותצאנה שתיים דבים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים" (פס' כד).

שתיים משמע שהכוונה לדובות, ודובות שכולות נחשבות לאכזריות ביותר ככתוב: "כדב שכול בשדה" (ש"ב יז ח). הן טרפו ארבעים ושניים ילדים שזלזלו בכבוד הנביא.

יש אומרים שלא היו שם לא דובים ולא יער (מכאן הביטוי) ונעשה נס והופיעו שתיים דובים.

הז"ל ביקרו קשות את אלישע על קללתו זו ואמרו : תנו רבנן, שלשה חלאין חלה אלישע, אחד שגירה דובים בתינוקות (סוטה מז ע"ב).

ממקום המעשה הלך אל הר הכרמל שישב בו גם רבו אליהו זמן מה, ומשם שב לשומרון. למסלול הליכותיו הראשונות של אלישע יש דמיון למסלול הליכותיו האחרונות של אליהו. אליהו ירד מראש ההר משערים שהכוונה לראש הכרמל והלך לשומרון ומשם לגלגל (א ט ; ב א) וממנה לבית אל, יריחו, הירדן, עבר הירדן. ואילו אלישע הלך מעבר הירדן מנגד ליריחו, לירדן, ליריחו, לבית אל, להר הכרמל ולשומרון.